

In Time 2

Aspekty vlivu primární rodiny
na rozhodování jedince v reprodukční oblasti

Pedagogická
fakulta

FAKULTNÍ NEMOCNICE[®]
OLOMOUC

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Úvod

Jedním z důležitých faktorů, které ovlivňují život každého z nás, je naše primární rodina.

- Ta ovlivňuje nejen nás samotné, ale i naše rozhodování kdy, a **za jakých podmínek chceme a budeme mít děti.**

Aby však naše reprodukční rozhodování nebylo tak jednoduché – je třeba vždy sladit názory a postoje budoucích partnerů!

Úvod

- Tím se nám vlivy a podmínky týkající se našeho rozhodování vzhledem k našim budoucím dětem – a tedy **„Pokračování našeho rodu a také nás samotných“ – násobí a komplikují hned 2 x!**

Zdůvodníme si proto, co všechno nás ovlivňuje, může mít vliv, a také nás připravuje k vlastní budoucnosti – nebo naopak k ukončení historie našeho rodu 😊.

- Přijměte tedy pozvání ke sledování situací v průběhu života (ve vývoji jedince) majícího vliv na naše reprodukční rozhodování.

Sociální vývoj v novorozeneckém období ontogenetického vývoje jedince

Při zběžném laickém pohledu nám může připadat novorozenec jako jakési „sociální zvíře“

- Je bezmocný a odkázaný na péči blízké osoby
- Je vybavený reflexy reagujícími na lidi
- Vnímá tváře a hlasy
- Využívá mimiku odrážející emoce v adekvátních situacích
- Vysílá „První úsměv“ – ten je pro jeho sociální okolí nejhřejivější (ale je to jen reakce na podnět). Není to ještě sociální úsměv.
- Vlastní „Sociální úsměv“, jako reakce na blízkou osobu a výraz vztahu k ní (založené na péči a pocitu bezpečí), se objevuje nejdříve v 6 týdnech věku jedince.

Důležitý vztah = rodič – dítě

- První vztah – je naprosto určující pro budoucnost jedince ve vnímání sebe sama i v jeho sociálním vývoji.

Experiment Konrada Lorenze

- Narozená/vyklubaná kachňata instinktivně následují to, co spatří jako první a co se pohybuje.

Imprinting

- Jedná se o instinktivní přilnutí k první osobě.
- IMPRINTING = vtiskování, první forma učení = jedná se o kritické období prvního dne života.
- U lidí je jeho vliv méně důležitý. Zde je aktivní nejčastěji hlavně matka po prvních 6 měsících života dítěte.

Attachment (přilnutí)

- Emocionální pouto dítěte s matkou.

První rok života

René Spitz (29. ledna 1887 - 11. září 1974), rakouský a později americký psychoanalytik (židovského původu) předložil následující průběh vývoje dítěte ve vztahu k blízkým osobám a tedy k těm, kteří vytváří pocit bezpečí a jistoty, tolik důležitý pro budoucí fungování v dospělosti:

1. Stadium preobjektální

- Do 3 měsíců
- Dítě nemá rozlišený vztah k objektům

2. Stadium předběžného objektu

- Do 6 měsíců
- Každá tvář = úsměv = vztah k lidské tváři, způsob kojenecká komunikace

3. Stadium objektu

- Mezi 6-8 měsíci
- Dítě již rozlišuje známou a neznámou tvář
- Objevuje se „Separační úzkost“ (ztráta blízké osoby a tím i pocitu bezpečí a jistoty), strach z neznámých lidí

Raný attachment

Popisuje se od 6. měsíce života dítěte.

- Dítě si vytváří silné pouto mezi sebou a pečující osobou = je to vztah nejen závislosti, ale i vysoce emocionální vazby

Americký psycholog Harry Harlow (31. 10. 1905–6. 12. 1981) provedl mezi lety 1957 a 1963 řadu psychologických experimentů s opicemi makakus rhesus, na základě kterých vysvětloval podstatu mateřské lásky. Vytváří vazbu jen potřeba potravy a péče nebo i matčino teplo a hebkost/měkkost těla a dotyku?

Experimenty prokázaly, že mládě/dítě k matce připoutává něco víc než jen potřeba výživy.

- **Problém**, který z této zákonitosti u savců vyplývá jsou **inkubátory**. U jedinců, kteří museli být v nejranějším věku v inkubátoru, **hrozí později nemotornost při vytváření vztahů, ve vztazích i problémy v intimním životě.**
- **Dotek** je v těchto případech velmi účinný terapeutický nástroj.

Raný attachment

- V 7.–8. měsíci – se u dětí objevuje strach z cizích osob (jako narušitelů bezpečného prostředí a absence přítomnosti blízké pečující osoby/matky)
- Hovoříme o „**Separáční úzkosti**“ jako silném stresoru, jehož důsledky si jedinec odnáší do dalších životních období.
- Jestliže v tomto období zůstane dítě bez matky a její něhy vzniká „**Emoční deprivace**“. Tato situace je již patologickým stavem, majícím negativní vliv na fungování a budoucí chování jedince.
- Závažnost tohoto stavu je přímo úměrná délce emoční deprivace.

Význam attachmentu

John Bowlby

(26. února 1907–2. září 1990) – anglický lékař a psychoanalytik

Definoval v intencích etologie tyto základní klíčové schopnosti pro psychický vývoj jedince:

1. schopnost vytvořit vztah s jiným člověkem
2. schopnost hledat péči (prosociální chování)
3. **schopnost a zájem péči poskytovat (zralost pro rodičovství).**

Ve svých výzkumech studoval ženy, které nemají schopnost pečovat o dítě, nejsou zralé a studoval jejich historii, proč k tomu došlo. Své závěry shrnul do čtyř fází vytváření vztahu matka-dítě.

Význam attachmentu

John Bowlby

- po 2. světové válce jej vyzvalo UNESCO, aby zjistil proč děti v sirotčincích umírají. Vytvořil tým (Spitz, Ainsworthová atd.), se kterým **definovali termín psychické deprivace** (v ČR pojem převzal Matějček a Langmaier).

Závěry Bowlbyho využitelné i v oblasti reprodukčního chování:

- děti se rodí s repertoárem reakcí, které u rodičů vyvolává péče (sání, upřený pohled, pláč) = **základ silného vztahu**
- **Attachment = bezpečná základna** při zkoumání okolí, rozvíjení kognitivních procesů a **sociálních dovedností**
- **Účinnost attachmentu je celoživotní, ovlivňuje všechny budoucí vztahy!!!**

Mary D. Salterová Ainsworthová

(1. prosince 1913–21. března 1999), americká vývojová psycholožka

- Zabývala se **dopady separace od matky na osobnostní vývoj dítěte** a interakcí mezi matkou a dítětem.
- **Vyvinula metodu „Zvláštní situace“** (strange situation), **která sloužila pro hodnocení rozdílů mezi reakcemi dětí na separaci a opětovné setkání s matkou.**
- Spolupracovala s Johnem Bowlbym na teorii citové vazby (attachment theory).

Mary D. Salterová Ainsworthová

Test neznámé situace

Rodič přinese dítě do neznámého prostředí a odehrává se daný scénář.

Závěry testu neznámé situace – děti se dělí dle toho, jak reagovali na separaci a na znovu setkání s rodičem:

- 1. Bezpečný vztah** – děti zkoumaly okolí, když byla matka přítomná, cítily ohrožení, když odešla a radovaly se, když se vrátila
- 2. Nejistý vztah** – buď úzkostné, kladou odpor, drží se matky, pláčou, když odejde a vztekají se až se vrátí, odstrkují ji, pláčou jí v náručí, nebo jsou děti osamocené, matku ignorují, nezájem, když odejde, ignorují ji po návratu

Mary D. Salterová Ainsworthová

Test neznámé situace

- U bezpečného vztahu jsou rodiče k dětem pozorní k potřebám, láskyplnější a hravější
- Roli hraje i temperament dítěte
- Po určité době se osobnosti rodičů a dětí až příliš propletou, než aby bylo možné je oddělit a oddělit prvky vzájemného působení
- U bezpečného vztahu jsou děti v jednom roce života schopné mít pozitivní názor na ostatní
- ***Budoucí vztahy tak jako tak předurčuje první rok života dítěte.***
- **Fenomén doby** – samoživitelé nebo oba rodiče pracující = pečující osobu přestává být matka, ale „chůvy“.

Mary D. Salterová Ainsworthová

Test neznámé situace

- Vysoká míra vlivu attachmentu je jen první krok – **vztah s rodiči je mnohem komplexnější.**
- **Ve 3 letech je dítě autonomnější** (1. období vzdoru, 1. uvědomění si sebe sama) – je vzdorovité, testuje autoritu dospělých, víc si hraje se sourozenci – k nim projevuje větší náklonnost.

Znaky:

- Učení se pohlavním stereotypům.
- Sourozenecké rivality atd.
- Zájem o ostatní děti – ale není s nimi zatím spolupráce (jáství).

Další vlivy, ovlivňující sociální vývoj jedince, jeho sebepojetí a mající vliv i na jeho budoucí reprodukční chování

- Chování rodičů vůči sobě i druhým
- Postoje rodičů k základním hodnotám
- Výchovné styly a jejich ovlivnění genderem
- Formy soužití – manželé x rozvedení x nová partnerství (děti z prvních vztahů + nové společné děti a vzájemné vztahy v takto širokých rodinách)
- Oceňování poslušnosti a „očekávaného chování“ dítěte
- Oceňování nezávislosti a kreativity dítěte a jejich podpora
- Míra přísnosti a spravedlnosti, nastavení hranic
- Míra shovívavosti a vyžadování plnění povinností

5 duševních potřeb jedince pro jeho optimální vývoj vzhledem ke své budoucnosti

- **Dostatek podnětů**
 - Přiměřená stimulace z okolí
- **Smysluplný svět**
 - Řád ve věcech, úkonech, vztazích
- **Životní jistota**
 - Dárci jsou jeho „lidé“
- **Pozitivní identita**
 - Pozitivní náhled na své Já
- **Otevřená budoucnost**
 - Naděje

Vztahy (nejen) s vrstevníky

- **Vztah matka – dítě je jedním z klíčových**
- **Roli ale hrají i:**
 - Vztahy se sourozenci
 - S prarodiči
 - Sousedy
 - Spolužáky
 - Vrstevníky (rostou s věkem dítěte = horizontální vztahy)

Vývoj vztahů jedince

- **Začátky** – děti si hrají vedle sebe, dostávají se do střetům kvůli hračkám, které je teď zajímají oba nebo osobám = učení, jak minimalizovat nebo odvrátit konflikt
- **Ve dvou letech** – větší blízkost někoho, vedle koho si hrají, tato hra je lepší, než hra o samotě
- **5 let** – přednost mají kamarádi – vztahy rychle vznikají, rychle zanikají, soutěživost

In Time 2

- Úkol v rámci projektu – ohodnotit sebe a jmenovat spolužáka, kterého mají nejraději a naopak nejméně rádi = **sociometrický statut žáků ve třídě**
- Dělení dle Newcomba a jiných autorů:
 - **Jedinci oblíbení, společenšší**
 - **Odmítaní jedinci** – agresivní, uzavření, sociálně neobratní, neoblíbení
 - **Kontroverzní jedinci** – společenšší, agresivní, oblíbení i neoblíbení
 - **Opomíjení jedinci** – méně společenšší a agresivní, málokdy uvádění ve společenských vazbách.

I toto má vliv na vývoj reprodukčního chování!

- **Jedinci oblíbení** – mají více kamarádů, emoční i sociální užitek z vlastní oblíbenosti
- **Jedinci odmítaní** – jsou více ohrožení, osamělí, často problém dokončit školu, později drogy, problémy s přizpůsobením se ve společnosti a ve vztazích
- Těžko se určuje, jak odmítání zabránit
- Je to součást hlubšího problému, nebo problém sám o sobě?
- **Někteří jedinci odmítnutí jednou jsou nadále odmítaní stále, někteří jsou časem přijati kolektivem nebo partnery.**

Vývoj přátelství

Kdo je přijat?

- Ti co věří, že si za to zčásti mohou sami
- Ti, co se zapojují do mimoškolních sociálních aktivit
- Ti se starostlivými rodiči, kteří sehrají aktivní roli v jejich sociálním životě

Pro vývoj přátelství a partnerství je důležité:

- Alespoň jeden kamarád pro ty, kteří jsou šikanovaní = vývojová výhoda = necítí se tak moc poraženecky a časem se lépe přizpůsobují v životních situacích, včetně partnerských vztahů.

Sociální potřeby mají vliv na vývoj jedince, jeho sebepojetí i na jeho budoucí reprodukční chování

Místo

- (např. která 3 místa jsou významná a jen vaše a pokud je někdo obsadí, je to zle)
 - Postel, místo u stolu kde se jí, u TV nebo pracovní kout (kdo nemá – jóga, duchovno/esoterika, hospoda, zahrádka)
 - Jedinec, který nemá sycenou tuto potřebu – agresivně hájí místo svoje, ovšem nerespektuje místa druhých
 - Člověk je teritoriální (např. šestáci čmárají po lavicích, protože se stěhují do jiných učeben)

Sociální potřeby mají vliv na vývoj jedince, jeho sebepojetí i na jeho budoucí reprodukční chování

Bezpečí

3 projevy:

1. Jedinec bez sycení potřeby bezpečí se chová často rádoby agresivně, předvádí se = výraz strachu z opuštění, že nebude vidět,
2. Jedinci jsou zamlklí, stažení do sebe, mají zastřenou mimiku, mají velmi hluboké prožívání, rodiče/partnery velmi milují a hluboce, jen to nesdělí
3. Jedinci si stále na něco stěžují – hledají řád, často jsou z rodin, kde je dlouhodobě velké napětí.

Sociální potřeby mají vliv na vývoj jedince, jeho sebepojetí i na jeho budoucí reprodukční chování

Podnět, péče, výživa

- **Prostředí přesycené podněty!!!**
- Projevy jako ADHD – jedinci si ničeho neváží, nic pro ně nemá skutečnou hodnotu, sklony k ničení
- Výživa jídlem, ale i informacemi, jedinci jsou přehlčení = kořeny již v rodině, první pustí TV, pak tablet, PC, členové rodiny se hlasitě baví mezi sebou, telefonují atd., ve škole – dítě nevnímá, má tzv. „vypnuté uši“ a jeho „zapnutí“ a zapojení do žádoucí činnosti stojí velké úsilí.

Sociální potřeby mají vliv na vývoj jedince, jeho sebepojetí i na jeho budoucí reprodukční chování

Opora, podpora

- Pochvala!!!
- Děti jsou nemotorné – málo pohybu
- Děti neumí mluvit, klesá počet minut, kdy rodiče na dítě mluví
- Nezvládají neúspěch – nízká schopnost rodičů chválit své děti i za dílčí úspěchy
- Pokud chválí, je to často nekonkrétně – jsi naše princezna, jsi nejlepší, pak je ve třídě asi 20 princezen :-).
- Je vhodné chválit hodně, ale konkrétně !!!! Tedy za co?

Sociální potřeby mající vliv na vývoj jedince, jeho sebepojetí i na jeho budoucí reprodukční chování

Limit

- Co není nasycené, bude se celý život sytit = podklad k jednání jedince v dospělosti
- Dítě bez limitu – „fracek“, co bude svůj limit hledat celý život
- Limit = není trest, není sankce, před něčím chrání a něčemu brání (oblečení = limit, chrání před prochladnutím, může bránit ve volnějším pohybu, dvě strany „jedné mince“)
- **Sankce pouze zabraňuje, ale nechrání!**

Limity jedinec potřebuje, aby ve společnosti přežil, byl přijímaný a dokázal navázat plnohodnotné partnerské vztahy včetně naplnění vlastního „pokračování“ v dětech!

Zdroje

- BOUČEK, Jaroslav. *Lékařská psychologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1501-1.
- KASSIN, Saul M. *Psychologie*. 2. vyd. Překlad Dagmar Brejlová, Veronika Sobotková, Helena Šolcová. Brno: CPress, 2012. ISBN 978-80-264-0074-5.
- KOZÁKOVÁ, Radka. *Základy obecné a vývojové psychologie pro studenty nelékařských zdravotnických oborů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4259-4.